

Μια συζήτηση ανάμεσα στον Ράντγιαρντ Κίπλινγκ και τον Μαρκ Τουέιν

Έκανε τα πάντα στη ζωή του: από καπετάνιος ποταμόπλοιου στο Μισισιπή μέχρι και χρυσοθήρας στη Νεβάδα, στρατιώτης των Νότιων, γραμματέας του αναπληρωτή κυβερνήτη της Νεβάδα, ανταποκριτής στα νησιά Σάντουιτς. Αλλά ήταν με τον Τομ Σόγιερ που κατέκτησε τη δόξα. Μαρκ Τουέιν ήταν το λογοτεχνικό ψευδώνυμο του Σάμιουελ Λάνγκχομ Κλίμενς, Αμερικανού συγγραφέα που γεννήθηκε στο Μισούρι στις 30 Νοεμβρίου 1835. Ήταν όταν δούλευε καπετάνιος σε ποταμόπλοιο που απέκτησε το παρωνύμιό του: «mark twain» φώναζε ο υπεύθυνος για τη μέτρηση του βάθους του νερού και σήμαινε «σημάδι 2 οργιών». Μετά από ένα ταξίδι στην Ευρώπη και την Παλαιστίνη δημοσίευσε ένα χιουμοριστικό ταξιδιωτικό βιβλίο, *Innocents Abroad* (1869) και εξέδωσε ένα περιοδικό στο Μπούφαλο, όπου και παντρεύτηκε μια πλούσια γυναίκα. Τελικώς εγκαταστάθηκε στο Χάρτφορντ του Κονέκτικατ και μετά από μια αποτυχημένη εκδοτική απόπειρα, ασχολήθηκε με τη συγγραφή. Έγραψε δυο κλασικά μυθιστορήματα, «Οι περιπέτειες του Τομ Σόγιερ» (1876) και «Οι περιπέτειες του Χάκλμπερι Φιν» (1884) καθώς κι άλλα μικρότερα. «Ο Τομ Σόγιερ είναι όλα τα παιδιά που γνώρισα ή θυμάμαι», έλεγε.

Ο Άγγλος συγγραφέας Ράντγιαρντ Κίπλινγκ (1865-1936) γεννήθηκε στη Βομβάη της Ινδίας. Ο πατέρας του ήταν διευθυντής της Σχολής Τεχνών της Λαχώρης και ήταν εκεί που ο Κίπλινγκ άρχισε την επαγγελματική του καριέρα ως δημοσιογράφος της *Civil and Military Gazette*. Το πρώτο του βιβλίο ποιημάτων δημοσιεύτηκε το 1886 και η πρώτη συλλογή διηγημάτων του «*Plain tales from the hills*», το 1888. Ο Ράντγιαρντ Κίπλινγκ έγινε διάσημος με «*Το Βιβλίο της Ζούγκλας*», την ιστορία ενός πιτσιρικά που μεγάλωσε στη ζούγκλα περιτριγυρισμένος από άγρια θηρία.

Στα 1889, Τουέιν και Κίπλινγκ συναντήθηκαν. Τα όσα ειπώθηκαν μεταξύ τους, δημοσιεύτηκαν στο βιβλίο του Κίπλινγκ, *From Sea to Sea*:

Συνάντησα τον Μαρκ Τουέιν ένα ηλιόλουστο πρωινό, στην Ελμίρα, στο σπίτι του κουνιάδου του. Στη μέση ενός μεγάλου μισοσκότεινου δωματίου, μια τεράστια πολυθρόνα και πάνω της ένας άνδρας με εντυπωσιακά μάτια, λιονταρίσια χαίτη με μπούκλες, καφετί μουστάκι που σκέπαζε το λεπτό του στόμα, ένα χέρι τετράγωνο και δυνατό που έσφιγγε το δικό μου και η πιο ήρεμη, αργή και ισορροπημένη φωνή του κόσμου που μου έλεγε:

«Πιστεύετε λοιπόν ότι κάτι μου οφείλεται κι ήρθατε να μου το πείτε;».

Άναψε μια πίπα και την επόμενη στιγμή βρισκόμουν κι εγώ να καπνίζω μαζί του. Ο Μαρκ Τουέιν ήταν ένας ηλικιωμένος άνδρας κι όμως σου έδινε ακριβώς την αντίθετη εντύπωση: τα γκρίζα του μαλλιά ήταν απλώς ένα τυχαίο συμβάν που δεν είχε σχέση με την ηλικία της ψυχής του. Ήταν νέος. Ευλογία Θεού να βρεθείς αντίκρου με τον συγγραφέα που περισσότερο από όλους λατρεύεις και να μην νιώσεις απογοήτευση. Είναι αδύνατο να σας μεταφέρω τη μακρόσυρτη εκφορά του λόγου του, τη βαθύτητα του προσώπου του, τη φανταστική άνεση του σώματός του, με το ένα πόδι πάνω στο χέρι της πολυθρόνας, την κίτρινη πίπα να κρέμεται στα χείλη του και το δεξί του χέρι να χαϊδεύει το πηγούνι του.

«Τα συγγραφικά δικαιώματα; Κάποιοι άνθρωποι έχουν ηθικά κριτήρια και κάποιοι άλλοι έχουν... άλλα πράγματα. Οι εκδότες μου, π.χ, έχουν ήθος και εγγυώνται ότι δεν θα υπάρχουν πειρατικές εκδόσεις των έργων μου. Θυμάμαι όμως έναν πανίσχυρο και ασυνείδητο εκδότη: έχει πεθάνει πια. Συνήθιζε να παίρνει κείμενά μου και να τα κάνει βιβλίο. Αν έγραφα, π.χ, ένα δοκίμιο περί θεολογίας, το έπαιρνε, ανέθετε σε κάποιον να το κόψει ή να το συμπληρώσει αναλόγως των περιστάσεων κι έπειτα το εξέδιδε σ' ένα βιβλίο με τίτλο "Θεολογία, από τον Μαρκ Τουέιν". Ήταν προσβλητικό κι άδικο.

Ο Μαρκ Τουέιν πίστευε πως ένας άνθρωπος έχει απόλυτα δικαιώματα επί του προϊόντος του πνεύματός του όπως επί εκείνου που παράγει με τα χέρια του. Τον ρώτησα λοιπόν, αν σκόπευε να παντρέψει τον Τομ Σόγιερ με την κόρη του δικαστή Θάτσερ κι αν κάποτε θα είχαμε νέες περιπέτειές του.

«Δεν το έχω αποφασίσει ακόμη. Έχω σκεφτεί να γράψω τη συνέχεια του Τομ Σόγιερ και μάλιστα με δυο εκδοχές. Σε μια από αυτές θα κατακτούσε τις μέγιστες τιμές και θα έφτανε

στο Κογκρέσο. Στην άλλη θα κατέληγε στην κρεμάλα. Έτσι, τόσο οι φίλοι όσο κι οι εχθροί του βιβλίου μου θα είχαν την επιλογή τους».

Διαμαρτυρήθηκα για τη θεωρία, αφού τουλάχιστον για μένα, ο Τομ Σόγιερ ήταν ένα πραγματικό πλάσμα.

«Βεβαίως κι είναι ένα αληθινό πλάσμα. Ο Τομ Σόγιερ είναι όλα τα παιδιά που γνώρισα ή θυμάμαι, αλλά αυτός θα ήταν ένας καλός τρόπος να τελειώσει το βιβλίο. Έπειτα, αν κανείς το καλοσκεφτεί, ούτε η θρησκεία, ούτε η μόρφωση είναι εγγύηση μπροστά στη δύναμη των περιστάσεων και συνθηκών που κινούν την ανθρώπινη ύπαρξη. Ας υποθέσουμε ότι παρακολουθούμε τα επόμενα 24 χρόνια ζωής του Τομ Σόγιερ: ανάλογα με τις περιστάσεις που θα του βάλουμε να του τύχουν θα γίνει ένας αληθής ή ένας άγγελος».

-Το πιστεύετε στ' αλήθεια αυτό;

«Ναι. Αυτό άλλωστε δεν αποκαλούμε μοίρα;».

Ξέσπασε σε γέλια. Κι άρχισε να μιλά για το δικαίωμα κάθε ανθρώπου να κάνει ό,τι θέλει με τα δημιουργήματά του και για την αλήθεια και το ψέμα στη λογοτεχνία.

«Σε μια αυθεντική αυτοβιογραφία πιστεύω ότι είναι αδύνατο ο άνθρωπος να πει την αλήθεια για τον εαυτό του, όπως αδύνατο είναι να μπορέσει να εμποδίσει τον αναγνώστη να καταλάβει αυτή την αλήθεια. Κάποτε έκανα ένα πείραμα. Πήρα έναν φίλο, έναν άνθρωπο ανίκανο να πει ψέματα, και τον έβαλα να γράψει την αυτοβιογραφία του, έτσι για να διασκεδάσουμε. Ο άνθρωπος έγραψε με εντιμότητα λεπτομέρειες από τη ζωή του που εγώ γνώριζα, αλλά στο χαρτί αποδείχθηκε ένας ψεύτης. Δεν μπόρεσε να το αποφύγει. Δεν αποτελεί κομμάτι της ανθρώπινης φύσης να γράφεις την αλήθεια γι' αυτήν. Όποιος διαβάσει μια αυτοβιογραφία, παίρνει μια γενική ιδέα για το αν ο συγγραφέας είναι απατεώνας ή καλός άνθρωπος. Ο αναγνώστης δεν μπορεί να παραθέσει τους λόγους που οδηγήθηκε σ' αυτό το συμπέρασμα, όπως του είναι αδύνατο να πει πώς γίνεται να τον σαγήνευσε μια γυναίκα και να μην θυμάται το χρώμα των ματιών της. Αλλά η εντύπωση που σχηματίζει ο αναγνώστης είναι σωστή».

Κι όταν η συζήτησή μας οδηγήθηκε στο θέμα της συνείδησης, τα λόγια του Μαρκ Τουέιν εντυπώθηκαν βαθιά στο μυαλό και την καρδιά μου:

«Η συνείδηση είναι σαν τα παιδιά. Αν παίζεις μαζί της και της κάνεις όλα τα χατίρια, την κακομαθαίνεις και παρεμβαίνει σε κάθε χαρά και λύπη σου. Πρέπει να συμπεριφέρεσαι στη συνείδηση όπως σε όλα τα άλλα πράγματα. Αν γίνει ατίθαση, δώσε της καμιά με το μαστίγιο. Πρέπει να δείχνεσαι αυστηρός, να συζητάς μαζί της αλλά και να την εμποδίζεις να παίζει μαζί σου οποιαδήποτε στιγμή της έρθει, κι έτσι θα αποκτήσεις μια συνείδηση υπό όρους. Μια κακομαθημένη συνείδηση χρησιμεύει μόνο για να καταστρέφει όλες τις απολαύσεις της ζωής. Εγώ ίσως με την αυστηρότητά μου να την έχω εξουδετερώσει. Ίσως η καλύτερη συνείδηση να είναι η νεκρή συνείδηση».

Κι άρχισε να μου μιλά για τα παιδικά του χρόνια, για το πόσο ευεργετικό ήταν το παράδειγμα των γονιών του πάνω του. Κάποιες φορές διέσχιζε το δωμάτιο με βήματα ελαφρά σαν κοριτσιού για να μου δείξει κάποιο βιβλίο. Κι έπειτα συνέχιζε να περπατά στο δωμάτιο ρουφώντας την πίπα του.

«Προσωπικά ποτέ δεν διαβάζω νουβέλες, εκτός κι αν η δημοτικότητά τους με αναγκάζει να το κάνω, όταν ο κόσμος δεν μ' αφήνει σε ησυχία ρωτώντας με την άποψή μου για το τελευταίο βιβλίο που όλοι διαβάζουν. Δεν μ' άρεσε ποτέ η λογοτεχνία και η ιστορία. Αυτό που πραγματικά μ' αρέσει να διαβάζω είναι πληροφορίες και στατιστικές κάθε είδους. Προτού φτάσετε (έδειξε μια εγκυκλοπαιδεία σ' ένα ράφι) διάβαζα ένα άρθρο περί μαθηματικών. Οι γνώσεις μου περί μαθηματικών τελειώνουν στο "δώδεκα φορές το δώδεκα", αλλά απόλαυσα πραγματικά αυτό το άρθρο. Δεν κατάλαβα λέξη, αλλά τα γεγονότα, ή ό,τι κανείς κατανοεί ως γεγονότα, είναι πάντα μια απόλαυση. Πρώτα απόκτησε τα γεγονότα (hazte) κι έπειτα {η φωνή του έγινε σχεδόν ακατάληπτο μουρμούρισμα} μπορείς να τα διαστρεβλώσεις κατά βούληση».

Ήταν τα τελευταία λόγια που μου είπε καθώς με ξεπροβόδιζε. Ήθελα να τον ρωτήσω για πολλά. Για τα χρόνια της μαθητείας του στο The Call όπου έλεγαν ότι ήταν ανίκανος να γράψει ένα επίκαιρο ρεπορτάζ και την τελευταία στιγμή παρέδιδε ένα κείμενο άσχετο με ό,τι του είχαν αναθέσει που έκανε τον εκδότη να βλαστημά και τους αναγνώστες να ζητούν κι άλλο. Η ιστορίες από τότε που ήταν καπετάνιος, στρατιώτης των Νότιων, γραμματέας του αναπληρωτή κυβερνήτη της Νεβάδας, χρυσοθήρας, ανταποκριτής στα νησιά Σάντουιτς... Μα δεν μπορούσα να διεκδικήσω άλλο τον χρόνο του. Μόνο τα βιβλία του μπορώ να διεκδικώ με πάθος...

Ο Μαρκ Τουέιν πέθανε τιμημένος στις 21 Απριλίου 1910.

(Έθνος, 5.8.1997) (τελευταία επεξεργασία, 7.2.2009)